

Slavko Gordić i Radmila Gikić Petrović

DIJALOŠKI STAV

Razgovor sa Slavkom Gordićem (1941) nesvakidašnji je izazov, pitanja mogu biti raznovrsna, bilo da je reč o prozaisti, književnom kritičaru, esejisti, ili o dugogodišnjem profesoru. Rođen u Dobrici, u Hercegovini, životni put odveo ga je do Gajdobre, potom odlazi u Beograd na studije, poslom stiže do Šida, gde je kratko bio profesor, i konačno do Novog Sada, gde se ustalio. Do sada je objavio nekoliko proznih knjiga: *Vrhovni silnik* (1975), *Drugo lice* (1998), *Opit* (2004), *Rub* (2010), *Posle ruba* (2020). Najmnogobrojnije su esejističke i knjige studija: *U vidiku stiha* (1978), *Slaganje vremena* (1983), *Primarno i nijansa* (1985), *Poezija i okruženje* (1988), *Obrazac i čin – ogledi o romanu* (1995), *Pevač Boška Petrovića* (1998), *Ogledi o Veljku Petroviću* (2000), *Glavni posao* (2002), *Profili i situacije* (2004), *Savremenost i nasleđe* (2006), *Razmena darova* (2006), *Kritičke razglednice* (2008), *Traganja i svedočenja* (2011), *Ogledi o Ivi Andriću* (2013), *Srodstva i razdaljine* (2014), *Osmatračnica – književne i opšte teme* (2016), *Među svojim* (2020). Priređivač mnogih knjiga: Miodraga Pavlovića, Stevana Tontića, Zmaja, Veljka Petrovića, Milana Kašanina i četiri knjige izabranih dela Ive Andrića. Dela su mu prevedena na desetak jezika, dobitnik mnogih nagrada, dugogodišnji profesor Filozofskog fakulteta, sada profesor emeritus u Novom Sadu.

Radmila Gikić Petrović: *Zapisali ste: „U dečaćkim danima, sa ocem, upoznao si dah zemlje, useva i korova, istrpeo tolike preduge dane zamora, žurbe i žeđi.“ Kako su proticali Vaši dani u Hercegovini i kako ste došli u Gajdobru?*

Slavko Gordić: Rečenica koju ste naveli govori o tzv. književnom junaku, kojeg valja razlikovati od biografskog ja samog autora. Tako stoji stvar s poetičko-personalnim instancama u knjigama *Drugo lice*, *Opit*, *Rub* i *Posle ruba*. Drugi nesporazum se tiče autora, čiji su dani proticali u Hercegovini samo do nepune pete godine. „Dečaćki dani“, dakle, teku u Gajdobri, čije je naseljavanje detalj velike kolonizacije Hercegovaca, Ličana i Krajišnika u Vojvodinu. Kolonizaciju posebno izučava istoričar i pripovedač dr Milan Micić, naš sugrađanin.

R. G. P.: *Potom ste se preselili u Šid, gde ste kratko vreme radili kao profesor u Gimnaziji, zatim u Novi Sad: Filozofski fakultet, Matica, rad u Letopisu.*

S. G.: Umirio me je Česterton kad je zabeležio da je i nesiguran i nemaran pred faktima svog životopisa. Ne nagađajući o godinama, samo nižem adrese: osnovnu školu završio u Gajdobri, ekonomsku u Bačkoj Palanci, osnovne studije u Novom Sadu, posle jedne nastavničke godine u Gajdobri otišao na postdiplomske studije u Beograd, potom u šidsku gimnaziju, te u Požarevac u vojsku, pa opet u Šid, pa definitivno u Novi Sad. U prošlom veku video desetak evropskih zemalja. U ovom, tekućem, živim mahom nepomičnim životom.

R. G. P.: *Napisali ste pet proznih knjiga. Prisetimo se Vrhovnog silnika. Već u prvoj priči „Otpadnik“ kroz lik Petra Lutovca, zaiskrilo je selo, ovce, priroda. Vi negujete temu kolonista iz Nevesinja? „Nema raja bez rodnoga kraja, ni miline bez Hercegovine.“*

S. G.: Gajdobra ima dvadeset dve ulice. Ona u kojoj sam odrastao najpre je bila Kumarnovska, pa Staljinova, pa Kardeljeva, pa Kidričeva, pa Nevesinjska. U njoj su mahom Nevesinjci, kao što je i Stočane, Mostarce i Bilećane zapala po jedna velika, bezmalo cela ulica. Deseterci koje navodite imaju u priči višeznačan kontekst.

R. G. P.: *Mada iz drugih razloga, Vaš junak u istoimenoj priči kaže: „Treba biti strog prema sebi. Strog i dosledan u strogosti“, Vi, izgleda „strogoću“ najviše primenjujete u književnim tekstom.*

S. G.: Opraštaj svima osim sebi. To sam našao u jednog od svetih otaca, ali me upućeniji od mene uveravaju da to nigde ne piše. Književni tekst pak uvek nalaže svojevrsnu disciplinu mašte, da se okoristim naslovnom sintagmom jednog hrvatskog književnog teoretičara.

R. G. P.: *O knjizi Drugo lice, Čedomir Mirković je pisao kao o „fragmentarno meditativnoj ispovednoj prozi, lirski intoniranoj. Šta za Vas znači prolaznost o kojoj ste često pisali: „Otkako znaš za sebe, znaš i za osećanje prolaznosti“?*

S. G.: U ovom času mi se čini da od prolaznosti više strepe ljudi u najboljim nego oni u visokim godinama. Andrić u jednoj od tolikih svojih nesanica beleži kako posleponoćni otkucaj kazuje da je izgubljen, ali i dobijen još jedan sat u našem životu.

R. G. P.: *Nama Novosađanima poznata je i Vaša strast ka trčanju, često Limanskim parkom, nekada pored Dunava, gde Vam je volja. Da li se i tada javi upitanost o smislu stvaranja, drugačijem življenju (da li bi bilo bolje da se drugačije živel) itd. Ili je to bolest tela i iskušavanje njegove izdržljivosti, možda samokažnjavanje, asketski odnos?*

S. G.: Sve ste, bezmalo, rekli. Dvaput sam kao rekreativac pretrčao polutar. Na trkama desetak puta bio drugi i treći, nikad prvi – jer bi to bilo smešno. Upitanost počinje nedoumicom da li je posredi hedonizam ili mazohizam. Smenjuju se, kad ste sami, svakojake pomisli. Voja Čolanović kaže da ih u toku jednog dana šezdeset hiljada prođe kroz našu glavu. Kakav je pak trkačev reljef svesti pokazuje unekoliko Murakamijev roman *O čemu govorimo kad govorimo o trčanju*.

R. G. P.: *Da li je, uslovno rečeno, Vaš moto kao književnog teoretičara: „Ne opevati. Ni opisivati. Otkopavati, to je ono što me privlači pisanju“?*

S. G.: Otkopavati, to bi mogao biti moj poetski *credo*, bilo da je reč o rasvetljavanju sopstvene egzistencije ili opšteg poretka i besporetka. Ali, svako ko piše zna da i opis kad biva podvig mašte, a pevanje i opevanje – priznali to ili ne – naše *da* svetu i životu ovakvom kakav je.

R. G. P.: *Bojana Stojanović Pantović, Drugo lice je okarakterisala kao „autobiografske i meditativno-lirske fragmente iz autorove beležnice“. Da li su to dnevničke zabeleške?*

S. G.: Deo moje beletrističke „produkcije“, kao i one esejističko-kritičke, ima privid dnevnika, mahom bez datuma. Kažem privid, jer dnevnik, kao i pismo, može biti puki kostim iskazima čije značenje i artikulacija nadilaze svoje povode.

R. G. P.: *Vaša knjiga Opit, „pomera žanrove“, iskače iz koloseka. Dijaloški glas promiče kroz sećanje, beležen godine 2000. Šta je za Vas sećanje?*

S. G.: „Otkud otpor prema sećanjima“, pita autor knjige *Posle ruba* (2020) svoje drugo ja, dvojnika ili čitaoca, svejedno. Da li otud što ona najvećim svojim delom podsećaju na veliku meru izlišnog i pogrešnog u našem životu? Kad ih pak volimo i negujemo biće da se u njima i s njima branimo od prolaznosti. Melanholija je zajednički imenitelj i nemilim i dragim sećanjima. Vedri i samopouzdati ne žive od sećanja ni sa sećanjima.

R. G. P.: *U knjizi Profili i situacije govorili ste o srpskoj književnoj misli 20 veka. Zanimljivo je mišljenje Vladana Desnice, o književnoj kritici koja se otrgla od mnogih vantekstualnih kriterija – i počela primenjivati „čiste“ estetske kriterije, i time osiromašila ono što se u širem smislu zove „kulturna baština“. A današnja književna kritika, koji su njeni kriterijumi?*

S. G.: Estetskom, kao vrednosti i merilu u stvaralaštvu i kritici, sleduje autonomija – ali ne i autarkija. I danas „vantekstualni“ činioци i činjenice umnogome određuju i književnost, i kritiku, o čemu sam ponešto rekao nedavno u ogledu o poetičkim i natpoetičkim usmerenjima i okolnostima srpskog pesništva na razmeđu 20. i 21. veka. Odgovoru na pitanje o kriterijumima današnje književne kritike morala bi prethoditi šira priča o našem društvenom i duhovnom (ne)redu stvari. Samo podsećam na upadljivu marginalizaciju kritike u štampanim i elektronskim medijima, na klanovske razmene usluga, na besmisleno umnožavanje nagrada koje se uzajamno zaklanjaju te tako i obesmišljavaju.

Po meni pak merila nisu unapred data i nepromenljiva: uvek ih, makar u nijansama, menja autentično delo i otkrivalačka interpretacija. A kritičar je – davno sam se složio s Miroslavom Egerićem – pre i više ličnost negoli metod.

R. G. P.: *U istoj knjizi pisali ste o Živanu Milisavcu i Mladenu Leskovcu, Bošku Petroviću, Jovanu Deretiću, Zoranu Mišiću, Nikoli Miloševiću, Sretenu Mariću, Jovanu Hristiću, Ljubomiru Simoviću, Milanu Raduloviću, Mihajlu Pantiću, Radivoju Mikiću, Tanji Kragujević, Draganu Hamoviću, Bojani Stojanović Pantović, ali i o mnogim drugima. O kome niste pisali, a trebalo je?*

S. G.: Osim pomenute, kritici kritike je u celosti posvećena i knjiga *Slaganje vremena* (1983). O kritici i kritičarima je reč i u nekoliko drugih knjiga. Njihovi su junaci uz pomenute, i Skerlić, Bogdan Popović, Vinaver, Veljko Petrović, Miodrag Pavlović, Svetozar Brkić, Aleksandar Petrov, Miloslav Šutić, Miroslav Egerić, Branko Popović, Milan Pražić, Marko Nedić, da spomenem samo neke. Sudelovao sam, kao profesor, i u negovanju dara Slobodana

Vladušića i Đorđa Despića. Čudno je da nemam tekst o Isidori Sekulić, koju uvek imam na umu i neretko pominjem.

R. G. P.: *Bilo bi zanimljivo da nas podsetite na knjigu Savremenost i nasleđe, na Vaše razmišljanje o Milanu Kašaninu kao „blistavom esejisti“, književnom, kritičaru, istoričaru književnosti, istoričaru likovne umetnosti. Vi ste pisali o onom što je ostalo u senci, o Kašaninu kao pripovedaču i romanopiscu, dali drugačije tumačenje od Milana Bogdanovića, Isidore Sekulić do Ljilje Šop. Da li je to poziv na novo čitanje?*

S. G.: Od tekstova koje sam objavio o Kašaninu mogao bih sačiniti knjigu. Pre nekoliko godina sam s grupom istomišljenika dostavio gradskoj vlasti Novog Sada predlog da se jedna ulica nazove po ovom značajnom piscu i naučniku. Koliko znam, Beograd nas je pretekao. Tamo je i Jana Aleksić, koja piše disertaciju o Kašaninu. U Dalju je održan i naučno-književni skup o njemu. Ukupno delo i delovanje Kašaninovo danas, hvala bogu, izlazi iz senke. To bi valjalo da se dogodi i s nekoliko njegovih antologijskih pripovedaka i vrednih fragmenata iz tri nedovršena romana.

R. G. P.: *Vi ste Pevača Boška Petrović, štampanog davne 2005. godine, pročitali nekoliko puta i uvek nalazili nova otkrića, kao „doticaj istorije sa poezijom“. I Sreten Marić je pokušao da skrene pažnju na značaj njegovog dela, a izgleda da ga književna kritika, pa i čitaoci zaboravljaju?*

S. G.: Naš nehaj je i rasipnički. U hitnji za senzacijama i mahom jevtinim novinama, i kritičari i čitaoci gube strpljenje i radoznalost za dela koja zahtevaju dublje saživljavanje. I kao roman-esej, i kao istorijski roman, i kao poetski roman, *Pevač* danas, uprkos prvotnim visokim ocenama, stoji na samom rubu našeg vidnog polja. Još gore prolazi *Dolazak na kraj leta*, olako nazvan povešću o neostvorenoj ljubavi, bez razumevanja za njegov socijalno-kritički naboj. Istinske i lažne bundžije i disidenti potiskuju u zaborav tiše a kompleksnije otpore neslobodi. Posebno rastužuje rastuće osiromašenje jezika, u kojem kao da iščekavaju iz našeg sećanja svetkovine reči Isidore Sekulić, Veljka Petrovića i Boška Petrovića. U pripovednoj prozi, kao i u esejistici, ovo troje Vojvođana ostaju nenadmašeni u istovremenoj bujnosti i istančanosti izraza.

R. G. P.: *Razmena darova, treća je knjiga ogleda i zapisa o savremenoj poeziji, pre toga ste objavili U vidiku stiha i Poezija i okružje. Branko Popović zapisao je o knjizi da ste Vi „tumač poezije, i pasionirani ljubitelj pesništva“. Da li se slažete sa njegovim mišljenjem?*

S. G.: Hvala Branku Popoviću. Sad, kad ga nema među živima, ne moram se pribojavati pritužbe na prijateljsku razmenu pohvala, pa ću reći da niko od njega nije pronicljivije pisao o Bečkoviću i Tišmi, u svemu različitim autorima. Kad je o mojoj *pasiji* reč, dovoljno je pročitati *Glavni posao* (2002), gde se od naslovnih do završnih reči vidi o čemu i zašto najčešće pišem. Ko više od sto puta govori o više od sto pesnika teško će izbeći koliko lepu toliko i rizičnu reputaciju „pasioniranog ljubitelja pesništva“.

R. G. P.: *Meni je posebno drag tekst o Palji Bohušu, sjajnom pesniku, a tako skrajnutom. Da li je to, kako ste i zapisali, osnovano, da se rđavo poznaje književni i kulturni kontekst u kome se zapostavljaju vredna dela?*

S. G.: Drag čovek i najbolji pesnik naših Slovaka! Do atara Bačkog Petrovca, njegovog radnog mesta i celoživotne inspiracije, iz moje Gajdobre se može stići poljskim prečicama za sat hoda ili pola sata trčanja. Boje i mirisi zemlje, a posebno konoplje, čija žetva i prerađivanja biva opsesivni njegov motiv, čine njegovu poeziju bliskom i prisnom ne samo njegovim sunarodnicima već i svim Vojvođanima s ratarskim uspomenu. Sad, međutim, imam na umu samo njegovu stradalničku sudbinu, pet robijaških godina u zatvorima staljinske Čehoslovačke, gde je mučen i tamnovao zbog tobožnjeg „jugoslovenskog revizionizma“. Za njegovu knjigu *Pet godina bez tame* (2018), ravnu znamenitim svedočanstvima Kestlera, Londona, Solženjicina, Šalamova, Štajnera i Kiša, Matica srpska nije dobila zasluženu podršku.

R. G. P.: *Prozna knjiga Rub, prevashodno je lirsko-ritmične prirode i u njoj nema „manipulacije čitaocem“, a Bojana Stojanović Pantović, beleži: „Moglo bi se zaključiti, pozivajući se na Frojda, da je Gordić prefinjenim stilskim sredstvima ostvario ono što je upravo veliki psihoanalitičar pisao o ustrojstvu ljudske psihe: kako je ona nalik glavici luka u čijim se slojevima nalaze objašnjena za ‘bolest duše’“.*

S. G.: O slojevitosti, protejskoj preobrazivosti i nedokučivosti našeg ja, osim proze dnevnčkog i autofikcijskog karaktera, govore i neki kraći eseji, poput „Životopisa“ u *Srodstvima i razdaljinama* (2014) i „Ličnosti“ u *Osmatračnici* (2016). Na čitaocima je i na kritičarima da prosuđuju koliko je u ta dva vida moga govora, imaginativnom i diskurzivnom, tematsko-ekspresivne uverljivosti.

R. G. P.: *Opijanje kao tema često je pominjana u Vašim tekstovima. Da li su ta povremena opijanja bekstvo iz realnosti, zamagljivanje stvarnosti, „da bekstvom u polupijanstvo, puno laži i maskirajuće brbljivosti, sakriješ i ublažiš svoju muku“?*

S. G.: Biografsko ja bi se moglo pohvaliti kako maratonskim tako i kafanskim svojim podvizima. Njegovim „drugim licima“ je prepuštena avantura maskiranja svoje muke polupijanstvom, o čemu govori Vaše pitanje i citirana rečenica.

R. G. P.: *Da li je u osnovi zla primarni egoizam i ekstremni strah za vlastiti opstanak, kako je to poimao japanski modernista Akutagava. Strah od gubitka vlastite individualnosti, različite mogućnosti tumačenja krivice?*

S. G.: Šta sve nisu rekli o poreklu i prirodi zla filozofi, bogoslovi i pesnici! Uglavnom razlikuju prirodno, moralno i metafizičko zlo. I pre i posle esejističkih zapisa „Kultura i zlo“ u *Osmatračnici* i „Tema zla u Andrićevom delu“ (*Među svojim*, 2020) rvaao sam se i sâm s tom temom, bezmalo pitanjem svih pitanja. Nedavno sam čitao sećanja Maksima Gorkog na razgovore s Tolstojem. Tu je pomenuto i bogumilsko verovanje da je ovaj svet delo Satane i ne manje začudna, valjda istočnjačka, tvrdnja da je misao – zlo. Prevashodno psihološkim

tezama iz Vašeg pitanja mogla bi se pridodati i Andrićeva uzgredica o *kućnom teroru* (koju nisam ranije komentarisao), te i o njemu bliskom, šire shvaćenom, *teroru vrline* (ako ta u ovom času sročena oksimoronska sintagma može da prođe).

R. G. P.: Često ste pisali o Andriću, kao u knjizi *Traganja* i svedočenja, kako je Ćosić rekao: „Ne znam jednostavnijeg, a složenijeg i nejasnijeg čoveka u svom vremenu“. Nedavno su bile i polemike oko knjige o Andriću. Vi, uglavnom, ne ulazite u polemički diskurs?

S. G.: Moj lični stav i ton je najčešće dijaloški, što uključuje i povremenu polemičnost, ali bez pamfletskih strelica. U izuzetno zamašnoj literaturi o ličnosti i delu Ive Andrića, pored pouzdanih svedočanstava i umnih interpretacija, nisu retka ni niska čitanja, pa ni izlivi mržnje. U korisnoj knjizi na koju verovatno aludirate (Mihael Martens, *U požaru svetova: Ivo Andrić – jedan evropski život*) s razlogom uzbujuju neki previdi, hotimični ili nehotični. Mislim u prvom redu na duboku Andrićevu ukorenjenost u srpskoj tradiciji, posebno u delu i duhu Vukovom i Njegoševom, ukorenjenost koja se ne može prećutati bez velike štete po istinu. Dovoljno je samo podsetiti na članak „Svetlost Njegoševog dela“ (1951), jedan od ukupno devet Andrićevih zapisa o najvećem srpskom pesniku, gde on izričito kaže kako mu je celokupnu životnu i stvaralačku putanju usmeravalo – kao podstrek i pomoć u mučnom traženju životnog puta – Njegoševo delo!

R. G. P.: Na jednom mestu u *Ogledima* o Ivi Andriću, navodite Andrića, a u vezi sa Dostojevskim: „Ima stranica za koje bi bolje bilo da ih nije nikad napisao, to su časovi niske podlosti koje ima svak, ali o kojima se ne smije pisati ni govoriti?“ Razotkrivanje?

S. G.: Rečenica koju navodite je Andrićeva, iz jednog od njegovih ranih pisama. Kao neuredan duh, čitam ovih dana više knjiga istovremeno, a među njima i biografiju Dostojevskog koju je napisao Andreas Guski. Ne znam na koje to „časove niske podlosti koje svak ima“ misli Andrić prekorevajući ruskog klasika. Ne sećam se ni svoga komentara Andrićevih reči. Svi se pak sećamo onih tamnih mesta o krivicama i kajanjima u *Znakovima pored puta*. Zapisao sam kako neki iskazi, pogotovo onih sročeni u slavu nepostojanja, doista nisu za čitanke.

R. G. P.: U knjizi *Posle ruba*, javljaju se „neke opsesivne teme... poput straha od smrti“, koje nisu više dominantne, ali se ističe strah i bojazan da se život pretvorio u veliku inverziju vrednosti i prioriteta.

S. G.: Junak te knjige, kao i onih srodnih koje su joj prethodile, cepti i trepti različitim osećanjima, upija „male opažaje“ i biva ponesen prozrenjima koja su možda u opasnoj blizini opštih mesta. Branko Milanović je ukazao na *amplitude* Andrićevih raspoloženja u *Znakovima*. I sam Andrić, makar u dva navrata, poseže za tom rečju. Elem, ako ni po čemu drugom, moji su fragmenti tim svojim svojstvom uporedivi: Andrićevim. Ponavljam: ovom poređenju pribiegavam sa živom svešću o porcijama.

R. G. P.: *Devetnaest ogleda* sabrali ste u knjizi *Među svojim*. Zapažena su i Vaša promišljanja o Kosovu i Metohiji, o bedi „autošovinizma“ društvenog statusa intelektualaca, o srpskom

kulturnom obrascu, korpusu i prostoru. Kako sažeti pomisao o današnjem intelektualcu? I kakva su Vaša promišljanja o Kosovu?

S. G.: Osim pomenutog zapisa o današnjem intelektualcu u knjizi *Među svojima*, objavio sam u zborniku *Intelektualci i društvena stvarnost* (Beogradski forum za svet ravnopravnih, 2005) i mali ogleđ s naslovom „Slika srpskog intelektualnog sveta i oprezan pogled unapred“. Tamo i tad sam, između ostalog, ovlašno opisao tri tipa srpske inteligencije – lažne stradalnike, lažne mrzitelje političke moći i samozadovoljne, sveznajuće i nedelatne defetiste. Noviji članak sa srodnom problematikom ne bih sad komentarisao. Kao ni onaj o Kosmetu – „Kosovo i Metohija: pet podsećanja“. Otkako su u poslednje tri sedmice usnuli u Gospodu mitropolit Amfilohije i patrijarh Irinej, kosovsko-lazarevski zavet i amanet kao da dobijaju na svom neodstupnom važenju i energetskom naboju. Večna srpska zemlja, osnovna zemlja, sveta srpska zemlja nisu ni mitska ni utopistička gesla. Uostalom, i nekoliko drugih naroda imaju svoju svetu zemlju. Jedinstvo i postojanost, hrabrost i mudrost, koje se uzajamno ne isključuju, otvaraju vrata nade i spasa.

R. G. P.: *Šta nam možete reći o ugroženosti srpskog jezika i pisma; jer u opštoj konfuziji vrednosti, najpre strada jezik, njegova norma, čistota i lepota?*

S. G.: Šta reći! Visoki zvaničnici prave jezičke greške koje se ne praštaju u osnovnoj školi. Po Aristotelu, strateg upravlja državom, a retor rečenicom. Danas, međutim, sve može i ništa ne mora. Često se stidim samog sebe i kolega nastavnika kada u „Slagalici“ vidim kako negdašnji naši učenici znaju sve domaće i strane bendove, ali ne i šta je infinitiv, ko je napisao *Rodoljupce* i *Kir Janju*, ili u kom je veku živio Šolohov. A ćirilica? Uz ovakvo naše staranje, nije daleko dan kad ćemo je čitati samo u bukvarima i na nadgrobnim spomenicima.

R. G. P.: *U nedavno objavljenoj knjizi Posle ruba, prva rečenica glasi: „Prizor nečijeg umiranja budi istovremeno tri osećanja iste snage: užas, bespomoćnost, apsurd“. Kako razmišljati o smrti i životu kao suprotnostima?*

S. G.: Kritičari se rado dokopaju prve rečenice. Tako je bilo s *Rubom*, tako *Posle ruba*. A Vaše pitanje o životu i smrti kao suprotnostima, ili susedstvima, svejedno, učinilo bi svakog zapitanog bespomoćnim.

R. G. P.: *„Da stvar bude još apsurdnija, vrlo je verovatno da se pod jakim svetlima upravo najgori najbolje osećaju.“*

S. G.: Lažovi, foliranti, virtuozi licemerja nemaju nikakav interes za tišinom i senkom, a pogotovo ne intimnu potrebu. U samoći, oni ne postoje.

R. G. P.: *„Ima nešto u svečanostima – ma kakav im bio predznak i sadržaj – što te ispunjava strahom, krivicom, čak i gađenjem. I silnom željom da svetkovina što pre mine, ili – ako mora da potraje“, a Vaš generalni stav je: „Biti nevidljiv, nečujan, neznan – isto je što i biti bezbedan, neranjiv.“ Miro Vuksanović je dobro primetio da kod Vas postoji izuzetna skromnost i bekstvo. Da li je on u pravu, i čemu bekstvo i osama?*

S. G.: Nemam „generalnih stavova“. Nisam uvek svog mišljenja, kako bi rekao Valeri. A Vuksanović ne govori o bekstvu, nego o *snebivanju*.

R. G. P.: *Na jednom mestu kažete sledeće: „Najviše smo bola nanosili onima koji su nas najviše voleli.“ Gde je tu kajanje? Jeste li vi vernik?*

S. G.: Kajanje je znano svakom, a pokajanje samo vernicima. Biće da sam vernik, ili na putu vere duže od četvrt stoleća. Kako inače objasniti redovnost posta i molitve. Ili četrdesetak pročitanih knjiga i zbornika srpskih, grčkih i ruskih bogoslova i crkvenih otaca.

R. G. P.: *Ko su „uporni lovci na slavu“, i „Kako moćni neguju prazninu oko svoje reputacije? Unapređuju i nagrađuju male i malim zadovoljne“?*

S. G.: Znaće, pa ipak pitajte! Još se Laza Kostić, u petrogradskim diplomatskim danima, zgražavao među svojim sunarodnicima beskrupuloznih lovaca na odličja. A tzv. savremeni književni život znan Vam je bolje nego meni. Samo podsećam na nedavnu odluku vodećeg srpskog pesnika, okruženog servilnim žirijem, da se za najbolju knjigu godine proglase pesme jednog kantautora. To me, uz sve razlike, podsetilo na davne dane kad sam u *Letopisu* podigao glas protiv *vojvođanske* kritike koja je uznastojala da Balaševića uzvisi u rang značajnih pesnika.

R. G. P.: *I dalje marljivo radite u Izdavačkoj delatnosti Matice srpske, bili ste dugogodišnji urednik Letopisa, priređivač mnogih knjiga, a da se ovom prilikom dotaknemo i edicije Sto knjiga srpske književnosti.*

S. G.: Izvan Matice – o Matici sve najlepše. U Kući, međutim, i drukčije. Posle svega, nameće se zaključak da je upravo izvesna tvrdokornost i okorelost uslov opstanka dugovekih institucija. U ovu predstavu kao da se uklapa i mrzovolja s kojom se Matica miri s pomenu-tom antologijskom edicijom.

R. G. P.: *„Jesmo li mi mali narod s psihologijom velikog naroda, kako je mislio Kašanin?“*

S. G.: Imao je Kašanin i tvrdnju kako nije mala naša prošlost, nego su mali naši istoričari. Neuporedivo je stanje duha u godinama oslobođenja i ujedinjenja sa ovim današnjim. Raskomadani, razjedinjeni i nesložni, pritisnuti spolja, a zavađeni iznutra, nismo načisto ni sa psihologijom naroda ni sa potencijalima njegove tzv. elite.

R. G. P.: *Zanimljivo je i Vaše razmišljanje o Radomiru Konstantinoviću koji je zastupao stav da pesništvo treba, na neki način, svrstati na „podobno“ i „nepodobno“, komesarski u knjizi Filozofija palanke – odbacivši ceo nacionalni, građanski pesnički korpus kao proizvod „nenaprednog“, provincijalnog duha.*

S. G.: Više se pouzdano ne sećam kad sam i šta rekao o Konstantinoviću. U življim su mi sećanjima ocene Predraga Palavestre, Mila Lompara i Nebojše Vasovića. Pročitao sam nedavno *Dekartovu smrt*. Učeno, narcisoidno, zamorno – štivo koje, poput davnašnje knjige *Bez mere* Marka Ristića teško nalazi put do čitaoca.

R. G. P.: *Vi ste bili dugogodišnji aktivista u Socijalističkoj partiji, funkcioner ministra kulture i prosvete u Vladi SRJ. Šta biste istakli kao najplodotvorniji rad, a koliko kulturni radnik treba da bude aktivan? Gorana Raičević je zapisala da ste kao gorštak razmišljali sa visoke perspektive „političkog čoveka za koga možemo reći da je svestan odgovornosti javnog posla, angažmana koji nije stvar ličnog interesa i promocije, već obaveze i dužnosti prema kolektivu...”*

S. G.: Lažna je nadmoć neangažovanih. Drugo je pak pitanje koliki su izgledi angažovanih, čak i kad su im pobude plemenite. Moje mesto u Vladi SRJ (1993–1994) bilo je slabo utemeljeno i u Ustavu i u budžetu. Nadležnosti su bile na nivou republika. Stoga je uskoro usledilo ukidanje ovog kao i još nekih ministarstava. Za svog kratkog ministrovanja, najveću muku sam mučio s normalizacijom školstva na Kosmetu. Kad smo posle mučnih natezanja s Albancima, visoki predstavnik međunarodne zajednice, pokojni Danilo Marković i moja malenkost došli u Prištinu na dogovoreni susret, sala je bila prazna. Kako tad, tako i danas. Od ostalih aktivnosti u lepšem sećanju mi je uloga Predsednika komisije za odnose s verskim zajednicama. S radošću sam upoznao nekoliko episkopa i imao dva-tri nezaboravna susreta s Njegovom Svetošću Patrijarhom Pavlom.